

DÜŞÜNCELERİYLE TAKİYETTİN MENGÜŞOĞLU

DERGÂH YAYINLARI 972

Felsefe 71

Sertifika No 14420

ISBN 978-625-7660-96-9

1. Baskı Aralık 2021

Dizi Editörü

Asım O. Erverdi

Kitap Editörü

Egemen Seyfettin Kuşcu

Kapak Tasarımı

Ayşe Nurgül Kabasakal

Sayfa Düzeni

E. Gökçe Aksoy

Baskı

Ana Basın Yayın Gıda İnş. Tic. A.Ş.

Mahmutbey Mah. Devekaldırımı Cad.

2622. Sok. No: 6/13

Bağcılar/İstanbul

Tel: (212) 446 05 99

Matbaa Sertifika No 20699

Dergâh Yayınları

Klodfarer Cad. No: 3/20 34122 Sultanahmet/İstanbul

Tel: (212) 518 95 79 80 Faks: (212) 518 95 81

www.dergah.com.tr/bilgi@dergahyayinlari.com

Düşünceleriyle Takiyettin Mengüşoğlu'nun yayın hakları Dergâh Yayınları'na aittir.

DÜŞÜNCELERİYLE TAKİYETTİN MENGÜŞOĞLU

Hazırlayanlar
Ayhan Bıçak
Egemen Seyfettin Kuşcu

ÖNSÖZ

Doktora tez çalışmalarımı yaparken Boğaziçi Üniversitesi Kütüphanesi'ni (1989-1990 yılları) çok fazla kullanmıştım. Orada Paul Arthur Schilpp'in editörlüğünü yaptığı *The Philosophy of Karl Popper* adlı kitabıyla karşılaşmıştım. Kitabın başında Popper'in 180 sayfalık otobiyografisi bulunmaktadır. Sonrasında Popper'in düşüncelerini tanıtan, eleştiren, tartışan yaklaşık 740 sayfa tutan 33 makale yer almaktadır. Kitabın sonraki 240 sayfalık bölümü yapılan eleştirilere Popper'in verdiği cevapları içermektedir. Adı geçen kitabı oluşturan zihniyete o gün hayran kaldım ve bu zihniyetten her fırsatta imrenerek bahsederim. Bugüne değin Türkiye'de böyle bir zihniyetin oluşmasını ve çeşitli örneklerinin gerçekleşmesini umut ederek çalışmalarımı sürdürdüm.

1990'ların başlarında bir nedenle Fuad Köprülü'yle ilgili okuduğum bir yazıdan "Fuat Köprülü Armağanı" kitabı olduğunu öğrendim. Armağan kitaplar hakkında pek fazla bilgim yoktu. Popper için hazırlanan kitap benzeri olacağını umut ederek heyecanla kütüphaneye gidip kitabı bulmuş aynı gün fotokopisini çektirmiştim. Kitabı inceleyince gördüm ki Popper kitabının yanından bile geçmiyordu. Sonradan incelediğim çoğu armağan kitabının da benzer anlayışla yapıldığını görünce, armağan kitap anlayışına karşı bende olumsuz bir tavır oluştu. Birçok armağan kitap için yazı vermemle birlikte, yazının devamında belirttiğim nedenlerle armağan kitap fikrinden çok uzakta duruyorum.

*

Türkiye'de düşünce üretiminin en önemli sorunlarından biri, çok zor şartlarda yetişen düşünürlerin ürettikleri düşünceleri tanımaya bile ihtiyaç duymadan, onların, unutulmuş en kolay yoldan hiçlik alemine gönderilmeleridir. Öğrencileri, bölümü, fakültesi ve üniversitesi hep birlikte düşünürlerin unutulmasını elbirli-

ğiyle sağlanmaktadır. Unutulma olgusunun ilk ve en önemli nedeni meslektaşların, öğrenciler ile hocaların birbirlerinin yazılarını okuyup düşüncelerini tanıma zahmetine katlanmamalarıdır. Üniversitenin, dolayısıyla üniversite hocasının esas görevi olan bilimsel araştırmalar yapmak, aynı alanda ve konuda çalışan hocaların birbirlerinin düşüncelerini bilmeden, onları tartışmadan ve kullanmadan nasıl gerçekleşmektedir? Toplum olarak modern öğretim sistemini uygulamaya başlayalı yaklaşık olarak iki yüz elli yılı bulmaktadır. Üniversite hocaları başta olmak üzere toplum olarak bilim yapamadığımız konusunda ortak bir kanaate sahibiz. Kısacası taşıma suyla değirmenin dönmediğini, sürekli akan su kaynağının zorunluluğunu kavramamız gerekmektedir.

Felsefe (bilim) yapmanın alt yapısını düşünce gelenekleri oluşturmaktadır. Düşünce geleneğinin oluşabilmesi için, öncelikle, belli bir konu hakkındaki düşünceler, konuyu bilen kişilerce tartışılmaya başlanmalıdır. Sonraki kuşaklardan konuyla ilgili kişilerin tartışmayı eleştirel bir şekilde kendi çalışmalarında sürdürmeleri düşünce geleneklerini meydana getirmektedir. Tartışılan konuyla ilgili bilgi birikimi artan araştırmacılar kendi kurgularıyla kendi düşüncelerini temellendirmekte ya da kuramlar geliştirmektedirler. Alana ilişkin temellendirmeler felsefe yapıldığının, kuramlar bilim yapıldığının göstergeleridir. Konuyla ilgili olgular ile düşüncelerin tartışılmasından oluşan düşünce gelenekleri düşünce üretiminin fabrikalarıdır. Düşünce üreten fabrikalar, üniversite hocalarının araştırma konularını meslektaşlarıyla tartışarak elde ettikleri enerjiyle çalışmaktadırlar. Düşünce fabrikalarına enerji sağlayanlar, yani tartışmalarıyla düşünce geleneklerinin gelişmesine katkı verenler unutulma olgusunun dışına çıkabilmekte ve düşünce aleminde süreklilik kazanmaktadır. Değirmenin su kaynaklarından biri olmaktadır.

Hocalarımızın ve araştırma alanımızdaki diğer düşünürlerin düşüncelerini araştırmaya ve tartışmaya açmayarak unutulmalarına yardımcı olurken, aynı zamanda, bilerek ya da bilmeyerek kendimizi de unutulması gereken kişiler arasına kattığımızın farkında değiliz. Bu çok önemli bir üniversite bilinci sorunudur.

Uzun süredir Türkiye’de yaygınlaşan “armağan kitap” anlayışı düşünürlerin unutulmasına daha fazla yardımcı olmaktadır. Çünkü armağan kitaplarda düşünürün düşünceleriyle ilgili araştırmalar yer almamaktadır. Armağan kitaplarda, armağan edilen kişiyle ilgili yazı olarak sadece biyografisine yer verilmektedir. Elime aldığım her armağan kitap konu edilen düşünürün düşünceleri konusunda zihnimde bir boşluk oluşturmaktadır. Hatta bazılarında armağan kitaplarında kişinin akademik bilgileri ve yayınlarının künyeleri bile eksik verilmektedir. Armağan kitaplar düşünce geleneklerine katkı sağlamamaktadır. Son yıllarda nehir söyleşileriyle düşünürleri tanıtmaya eğilimi yaygınlaşmaktadır. Söyleşilerde düşünürler düşüncelerini tartış-

mamakta genellikle hayatlarının bazı kesimlerini anlatmaktadırlar. Düşüncelerine sorular gelirse değinilmektedir. Kendi düşünceleriyle ilgili eleştirel değerlendirmeler yaptıklarına rastlanmamaktadır. Bunlar da düşünürlerin tanınıp tartışılmasına yardımcı olmamaktadır.

Düşünürleri unutturma sorununu üniversite hocaları ve üniversite aşmalıdır. Üniversitenin desteğiyle fakültelerin bölümlerinin her biri araştırma alanında kendi düşüncelerini geliştirmiş düşünürlerin görüşleri hakkında eleştirel makalelerin yayınlanmalarını teşvik etmelidir. Kıdemli hocalar genç hocalara alanlarında yayınlanan makale ve kitapları eleştirel değerlendirmenin gerekliliklerini anlatmalı ve destek vermelidir. Kendi çalışmalarıyla önyak olmalı, örnek teşkil etmelidir. Yüksek Öğretim Kurumu ve üniversiteler yükselme ve atama kriterlerinde eleştiri temelli makale ve kitapların bulunması şartını getirmelidir. Üniversitedeki araştırma alanlarının her birinde, alanların eski hocalarının düşünceleriyle ilgili olarak doçentlikte beş, profesörlükte on eleştirel makale yayınlama şartı konmalıdır. Eleştiriler tartışmaları tetiklemede ve tartışmalar da düşünce geleneklerinin kaynaklarıdır. Eleştiri “karalama” olarak anlaşılmalı ve bu amaçla yapılmamalıdır. Tersine eleştirilen düşüncelerin geliştirilmesine yardımcı olmalı tartışmaların büyüyerek devam etmesini sağlamalıdır. Karalamalar su kuyularını körleştirme amacına yöneliktir.

Tüm bu olumsuzluklara rağmen yeterli olmamakla birlikte üniversitede olumlu gelişmeler de yaşanmaktadır. Türkiye’de son on yıllarda düşünürlerimizin düşünceleri hakkında çalışmalar yapılmaya başlanmış ve sayıları giderek artmaktadır. İoanna Kucuradi tarafından *Yüzyılımızda İnsan Felsefesi Takiyettin Mengüşoğlu’nun Anısına* (1999 ????) adlı kitapta Mengüşoğlu’yla ilgili on civarında makale yayınlanmıştır. Felsefe dergileri hocaların düşünceleri hakkında çeşitli sayılar çıkarmaya başlamışlardır. *Kutadgubilig* dergisi 18. (Ekim 2010) ile 19. (Mart 2011) sayılarını, İstanbul Üniversitesi Felsefe Bölümü hocalarının 19’unu felsefe anlayışları çerçevesinde ve Bölüm’ün tarihini felsefecilerin hazırladığı yazılarla tanıtmalarına ayırmıştır. *Özne* dergisi (22. Kitap, Bahar 2015) Nermi Uygur özel sayısında 19 yazıyla Uygur’un düşüncelerini tartışmaktadır. Aşağıda belirtilen Nermi Uygur ve İsmail Tunali hakkında yapılan çalışmalar 2019 yılında yayınlanmışlardır. Mustafa Günay editörlüğünde hazırlanan *Gezgin Filozof Uluğ Nutku*¹ (2020) düşünürlerimize karşı sorumluluklarımızı yerine getirmenin ilk ayak izlerinden biri olarak öne çıkmaktadır. Hilmi Ziya Ülken’in (1901-1974) doğumunun 120. yılı nedeniyle Prof. Dr. Ali Utku editörlüğünde *Özne Dergisi*² özel sayı yayınlamıştır. 1100 sayfalık çalışmada Ülken’in düşünceleri

1 *Gezgin Filozof Uluğ Nutku*. Editör Mustafa Günay. Çizgi Kitabevi, Konya 2020

2 *Hilmi Ziya Ülken Doğumunun 120. Yılında*. *Özne Dergisi* 34. Kitap, Bahar 2021, Çizgi Kitabevi, Konya 2021.

hakkında çok çeşitli yazılar yer almaktadır. Ülken'in felsefedeki önemi göz önüne alındığında bu çalışma felsefedeki önemli bir aşamadır.

Lisans eğitiminden bu yana arkadaşlığımız süren Oktay Taftalı 2017 yılında İsmail Tunalı hakkında bir toplantı düzenleyelim teklifinde bulundu. Buna karşı ben de Nermi Uygur'la başlayalım önerisini getirdim. Bölümdeki arkadaşların görüşlerini de alarak hocalarımızın düşünceleri hakkında çalışmaya başladık. Popper'le ilgili kitap örneğini aklımızda tutarak, araştırma konusu olan hocanın ortaya koyduğu düşüncelerin her birini bir felsefeci arkadaşımızın araştırması, konuyu tanıtması, konu hakkında hocayla tartışması ve sonrasında da eleştirel bir değerlendirmede bulunmasını istedik. Bu kaygılarla çalıştık ve *Düşünceleriyle Nermi Uygur*³ (2019) ile *İsmail Tunalı Düşüncesi*⁴ (2019) adlı kitaplar ortaya çıktı. Yazılarıyla destek olan felsefe dostlarıyla birlikte İstanbul Üniversitesi Felsefe Bölümü'nde görev yapmış hocaları tanıtan üçüncü kitap olan *Düşünceleriyle Takiyettin Mengüşoğlu* adlı çalışmayı felsefe kabilesine ve kamuya sunmaktan memnurluk duymaktayız. Umudum Türkiye'de felsefenin gelişmesine emeği geçen düşünürlerin düşüncelerini araştıran ve tartışan çalışmaların bolca yapılmasıdır.

*

Takiyettin Mengüşoğlu, felsefede ne yapacağını doktora yıllarında belirlemiş, koyduğu amaçları gerçekleştirmek için ömrü boyunca aynı konu üzerine çalışmıştır. Bütün çalışmalarını insan problemi üzerinde yaparak *Felsefi Antropoloji*'de insanı felsefi bir problem olarak kurmaktadır. İnsanı temel özellikleri üzerinden tartışmakta, antropolojik temelleri esas almakta, insanı, insanın ürettikleri üzerinden kurgulamaktadır. İnsanın temellendirilmesi, kültür ile tarihi ve toplumun da biçimlenmesini sağlamaktadır. Ayrıca kültür bilimleri için de bir alt yapı oluşturmaktadır. Bu bağlamda insana ilişkin bütün sorunlar Mengüşoğlu'nun oluşturduğu kurgu ve temellendirmeler bağlamında tartışılabilmektedir.

Mengüşoğlu, *Felsefeye Giriş* kitabıyla felsefenin Türkiye'de kavranılmasına çok önemli katkılar sağlamıştır. Felsefeyi tanımlamak yerine onu betimleyerek açıklamaktadır. Ayrıca, felsefenin yapısal özelliklerini tartışmaktadır. O, felsefeyi felsefe problemi olarak araştırmakta, felsefe sorunlarının tartışmalarıyla felsefe yapmanın nasıl gerçekleşeceğini geniş perspektifte sunmaktadır. Tek tek eserlerinin sağladığı katkıların yanı sıra çok önemli katkılarından biri de felsefenin en önde gelen değerlerinden olan eleştiriye metinlerinde uygulayarak eleştirinin nasıl yapılması

3 *Düşünceleriyle Nermi Uygur*. Hazırlayanlar, Ayhan Bıçak ve Egemen Seyfettin Kuşçu. Dergâh Yayınları, İstanbul 2019,

4 *İsmail Tunalı Düşüncesi*. Hazırlayanlar, Ayhan Bıçak ve Ömür Karlı. Dergâh Yayınları, İstanbul 2019.

gerektiğini göstermesidir. Felsefeye giriş kitaplarının omurgasını oluşturan felsefe disiplinleri adı altında anılan konuların sorularını, kavramlarını, yaklaşım tarzlarını, birbirleriyle ilişkilerini ele alış tarzı ufuk açıcı ve yol göstericidir.

Takiyettin Mengüşoğlu'nun düşüncelerini konu alan bu çalışmadaki yazıların bir kısmını Mengüşoğlu'nu tanıyan ve felsefesini bütünlüklü değerlendiren felsefe hocaları kaleme alırken bir kısmı da genç kuşaklar tarafından yazılmıştır. Amacımız Mengüşoğlu hocamızın düşüncelerini tanımak, tanıtmak, hakkıyla değerlendirilip gerektiğinde de ondan öğrendiğimiz felsefi tavrı eleştirmektir. Beklentimiz, bu kitaptaki yazılar aracılığıyla Mengüşoğlu'nun düşüncelerinin tartışılmalarını sağlamaktır. Kanaatimce felsefenin en çok ihtiyaç duyduğu şey, felsefi diyalog yoluyla ileri sürülen düşüncelerin eleştirip tartışılmasıdır. Özellikle iyi birer felsefeci hatta filozof olmak isteyen genç kuşaklar Türkçe yazılan felsefe metinlerini makalelerinde değerlendirerek ve gerektiğinde eleştirerek felsefe yapma becerilerini geliştirmelidir.

Düşünceleriyle Takiyettin Mengüşoğlu adlı bu çalışmanın ortaya çıkmasını sağlayan makalelerin yazarlarına ayrı ayrı teşekkür ederim. Felsefenin önde gelen hocalarından birinin düşüncelerini çeşitli açılardan araştıran, eleştiren, tartışan, betimleyen felsefe dostlarını en içten sevgi ve saygılarımla selamlarım. Yazıların derlenmesinde ve düzenlenmesinde yardım eden Başak Kurtuldu'ya teşekkür ederim. Kitabın hazırlanıp yayınlanmasını sağlayan Dergâh Yayınları ile çalışanlarına ve felsefeye desteğini esirgemeyen felsefeci Asım Erverdi Beyefendiye şükranlarımı sunarım.

Çengelköy 2021
AYHAN BIÇAK

YAZILARA DAİR...

Takiyettin Mengüšođlu hakkındaki bu kitaptaki yazıları belli bir düzen içerisinde okuyucuyla buluşturmak istedik. Mengüšođlu'nun felsefi antropoloji yaklaşımı içerisinde felsefenin pek çok alt alanında görüşler ortaya koyduğu, düşüncelerini sergilediği ortadadır, ancak bu cümlede de geçtiği üzere her alandaki görüşleri onun temel felsefi yaklaşımı anlaşılmaksızın eksik kalmaktadır. Nitekim Hoca'nın belli bir spesifik alandaki görüşlerini ele alan bu kitaptaki yazıların çoğunda da bu durum belirtilmiş hatta yazıların girişinde öncelikle Mengüšođlu'nun felsefi antropoloji ve insan anlayışlarına değinilmiş sonrasında asıl incelemeye geçilmiştir.

Sözünü ettiğimiz gereklilik dolayısıyla kitaptaki yazıları yazılı olmasa da öncelikli olarak üç ana bölüm içerisinde ele aldık.

İlk bölüm Takiyettin Mengüšođlu'nun felsefi yaklaşımını bütünlüğü ve genelliğini gözeterek ele alan yazılardan oluşmaktadır. Yazarlar özel bir problem incelemesinde bulunmuş olsalar dahi bu incelemeyi Mengüšođlu'nun felsefi yaklaşımının bütünlüğünü göz önüne alarak yapmış görünmektedirler.

İkinci bölümdeki yazılar ise Mengüšođlu'nun belli bir problem alanındaki görüşlerini ele alan yazılardır. Bu bölümdeki yazıları da yine önceliği onun insan anlayışına vererek felsefesinin temel problemlerinden olan bilgi anlayışını, tarih, sanat, ahlak-değer, devlet ve din üzerine olan düşüncelerini sırasıyla anlayabilmek adına belli bir düzen içerisinde sunmaya gayret ettik. Bu düzen aynı zamanda onun *Felsefeye Giriş* adlı kitabındaki başlıkların sıralanışındaki düzenin de bir yansımasıdır diyebiliriz. Bir anlamda *Felsefeye Giriş* metnini Takiyettin Mengüšođlu'nun felsefesine bir giriş olarak değlendirdik diyebiliriz.

Üçüncü bölümdeki yazılar ise Mengüšođlu'nu ve bıraktığı mirası daha yakından anlayabileceğimiz çalışmalardan oluşmaktadır ve onun okuduğu kitapları, verdiği dersleri, geride bıraktığı eserleri ve onun görüşlerini temel alarak ya da doğrudan doğruya onunla ilişkili yapılan çalışmaları ele alan yazılardır.

Düşünceleriyle Takiyettin Mengüşoğlu kitabının adı konmamış ilk bölümündeki yazılar belirttiğimiz gibi Hoca'nın yaklaşımını bütünlüklü biçimde değerlendiren çalışmalardan oluşmuştur. Bu bağlamda ilk olarak Sayın Yusuf Örnek'in çalışmasıyla Mengüşoğlu'nun çalışmalarının oturduğu eksenî öğrenme fırsatı yakalıyoruz. Örnek çalışmasıyla bize "onun düşünce evreninin sınırlarını" anlama fırsatı sunmaktadır. Özellikle Mengüşoğlu'nun yararlandığı, etkilendiği, az dikkate aldığı kişileri ele alarak Mengüşoğlu'nun felsefesinin sacayaklarını tanıma fırsatı sunmaktadır.

İkinci olarak Sayın Ayhan Bıçak'ın çalışması hem Mengüşoğlu'nun kendisini hem de eserlerini tanıma fırsatı sunmaktadır. Bıçak'ın yazısında Mengüşoğlu'nun felsefesinin önemli bir ayağı olan insan anlayışının "genel görünümü sunulmakta, insanın varlık şartları tanıtılıp tartışılmakta ve ortaya çıkan düşünceler eleştirel temelde değerlendirilmektedir."

Bir sonraki yazıda Sayın Betül Çotuksöken, yine Takiyettin Mengüşoğlu'nun insan felsefesini konu edinmekte ancak Mengüşoğlu'nun insan anlayışını kendi antropolojik yaklaşımıyla değerlendirmekte ve "Mengüşoğlu'nun felsefi antropolojisinde eksik kalan bir yönü" bizlere sunmakta ve bu yönü tamamlamaktadır.

Sayın Lokman Çilingir ise bir sonraki yazıda hem genel olarak felsefeye giriş kitaplarını değerlendirmekte ve bu sayede Mengüşoğlu'nun da dahil olduğu Türkiye'deki felsefi ortamın panoramasını sunmakta hem de Mengüşoğlu'nun bu kitabını geneliğinde irdelemektedir. Bunun yanı sıra Çilingir'e göre Mengüşoğlu'nun bu kitabındaki en tartışmalı kısımlar eğitim ve geleneğe dair tespitlerin yapıldığı kısımlardır ve eleştirel bir gözle değerlendirilmelidir.

Sayın Kemal Bakır da yazısının merkezine Mengüşoğlu'nun eğitim konusundaki görüşlerini almış ve bir anlamda Sayın Çilingir'in başlattığı tartışmayı sürdürmüştür. Bakır'a göre, Mengüşoğlu "Cumhuriyet'in felsefi söyleminde söz sahibi bir düşünür olarak" dönemin ideallerinin "peşine düşmüş, bunu gerçekleştirmenin tek yolu olarak eğitimi görmüş"tür. Böylece Mengüşoğlu'nun düşüncelerinin motivasyonunu da öğrenme fırsatını yakalamış oluyoruz.

Sayın Yaylağül Ceran Karataş yazısında öncelikle Türkiye'deki felsefi antropoloji çalışmalarının yerini Türk felsefesinin seyrini aktararak değerlendirmektedir. Karataş, felsefi antropoloji yaklaşımının gelenek yaratıp, yaratmadığını da sorguladığı yazısında Mengüşoğlu'nun felsefi yaklaşımının sunduğu olanakları sergilerken yine bu yaklaşımın göz ardı ettiklerine de kendi bakış açısıyla değinmektedir.

Bu bölümün son yazısı doğrudan doğruya Mengüşoğlu'nun görüşlerini değerlendirmemiş olan ancak başka bir yerde belirttiği üzere¹ Mengüşoğlu'nun görüş-

1 Kuçuradi bu etkiyi şöyle dile getirmektedir: "Hocanın antropolojisinin benim için hareket noktası oluşturduğu bir örneği vererek anlatayım: insan haklarıyla ilgili olarak yaptığım ça-

lerinden hareketle kendi anlayışını geliştiren Sayın İoanna Kuçuradi'nin yazısıdır. Sayın Kuçuradi de önceki yazılarla uyumlu bir biçimde Mengüşoğlu'ndaki insan anlayışından yola çıkmakta, çağın epistemolojik problemlerinden hareketle felsefe eğitimi konusunda bir öneride bulunmaktadır.

Bir sonraki bölümde Hoca'nın felsefenin alt problem alanlarındaki görüşleri hakkındaki inceleme yazıları gelmektedir. Bu bölümde de öncelikle insan anlayışından hareket ederek sırasıyla bilgi, tarih, değer ve ahlak, sanat, devlet ve din konusundaki görüşleri değerlendiren yazılara yer verilmiştir.

Ancak bu bölümdeki yazıların çoğunluğu Hoca'nın sonraki eserleri gözetilerek yazıldığından bu yazılara bir arka plan da olması açısından ve tarihsel bir geçişliliği sağlayabilmek kadar Hoca'nın görüşlerini de yerli yerine oturtabilmek adına Mengüşoğlu'nun doktora tezini inceleyen Pascale Roure'un "Fenomenolojiden Felsefi Antropolojiye" başlıklı yazısına öncelik verdik. Bu yazısında Roure, hem felsefi antropolojinin gelişimini hem de Mengüşoğlu'nun özgün görüşlerini irdelemektedir. Bu yeni tavrın da öncelikli konusu insan olduğundan sonraki yazılarda insan anlayışı ele alınmıştır.

Bu bağlamda ilk olarak Seval Bulutoğlu yine Pascale Roure'un konuyu bıraktığı yerde tartışmayı açmakta ve felsefi antropolojinin Husserl fenomenolojisiyle ilişkisine odaklanarak, özellikle insan ve başkası ilişkisi bağlamında Mengüşoğlu'nun değerlendirmelerinin özgünlüğünün yanı sıra eksik olduğunu düşündüğü yanlarına işaret etmektedir.

İkinci olarak Sayın Aysel Demir Mengüşoğlu'nun görüşlerinin yerini Kant'ın insan anlayışını değerlendirerek konumlandırmaktadır. Demir, insan varlığının ve genel olarak varlığın nasıl incelenmesinden hareket ederek Mengüşoğlu'nun "Kant'ın Gnoseolojik felsefesini nasıl eleştirdiğini ortaya koymakta" ve felsefi antropoloji bağlamında nasıl bir inceleme yapılması gerektiğini serimlemektedir.

Sayın Elife Kılıç, Mengüşoğlu'nun insan anlayışını genel bir perspektifle ele almaktadır. Hem kendinden öncekilerde eleştirdiği noktaları hem de düşüncesinin özgün yanlarını sergileyerek önceki yazıları da toparlayıcı bir biçimde Mengüşoğlu'nun insana bütüncül yaklaşım önerisini değerlendirmektedir.

lışmalarda, Hocanın fenomen analizleri, kendisinin yapmadığı bir ayırımı: insanın özellikleri ile olanakları arasındaki bir ayırımı yapmamı sağladı. Bu ayırım, daha sonra beni (tür olarak) insanın çeşitli olanaklarının farklılık gösteren değerinin bilgisine götürdü; bu bilgi de, insan hakları fikrinin üretildiği öncüllerden birinin, insanın bazı olanaklarının değerinin bilgisi olduğunu görebilmemi sağladı." Bkz.: İonna Kuçuradi, "20. Yüzyıl Felsefi Antropolojisinde Takiyettin Mengüşoğlu'nun Yeri". *Yüzyıllımızda İnsan Felsefesi: Takiyettin Mengüşoğlu'nun Anısına*. Yay. Haz. İoanna Kuçuradi, Ankara: Türkiye Felsefe Kurumu, 2017, 105-121, 117.

Sayın Ali Suat Gözcü de insanın “tek-boyutlu ardışıklığının dışına çıkarak üç-boyutlu zamanı ürettiğini” dile getiren Mengüşoğlu’nun görüşleri çerçevesinde geleceğin kuruluşuna yönelen insanı ele almaktadır. Bu özel probleme odaklanmayla Mengüşoğlu’nun insan anlayışını yeni bir sorgulamayla değerlendirmektedir.

Mengüşoğlu’nun felsefi antropolojisinin insan kadar önemli problemlerinden bir diğeri de pek çok yazısında eleştirel biçimde yaklaştığı bilgi problemidir. Hoca bu alandaki yaklaşımlar karşısında geliştirdiği kendi özgün yaklaşımını sunarken hem eleştirel yaklaşımın örneklerini sunar hem de bilgi sorununun önemini ortaya koyar. Bu problem iki yazar tarafından ele alınmaktadır ve her iki yazı da Mengüşoğlu’nun görüşlerine eleştirel bir gözle bakmaktadır.

İlk olarak Sayın Nurten Öztanrıkulu Özel “Mengüşoğlu’nun epistemolojilere karşı dar alanda bir soruşturma yürüttüğü”nü iddia ederek bu tavrın da “felsefi antropoloji açısından bilginin geniş ve kapsamlı incelemesini haklılaştırdığı”nü öne sürecektir.

Bilgi konusundaki ikinci yazıda da Sayın Ahmet Emre Dağtaşoğlu Mengüşoğlu’nun görüşlerinin “hangi noktalarda muğlak kaldığı tespit” ederek, özellikle “çağdaş epistemoloji tartışmaları bağlamında Mengüşoğlu’nun nereye konumlandırılabilceği üzerinde” durmaktadır.

Mengüşoğlu’nun felsefi antropoloji çalışmalarında önemli bir diğer durak tarihtir. Sayın Arzu İbişi yazısında Mengüşoğlu’nun “tarihsel varlık alanı”na yönelik değerlendirmeleri”ni ele aldıktan sonra “onun ‘tarihîlik’ kavramını nasıl sorunsallaştırdığı üzerinde” durarak katmanlı bir yorumlama yapmaktadır.

Sayın Ömür Karslı, Mengüşoğlu’nun düşünce dünyasında konu hakkında az yazmasına rağmen belli bir yer kaplamasına karşın, çok da fazla değinilmeyen sanat hakkındaki görüşlerine odaklanmakta ve bu ihmali gidermektir. Karslı, Hoca’nın sanat felsefesi ve Türk sanatlarına yaklaşımını incelemekte ve onun “görüşlerinden etkilenen bir sanatçı örneği olarak mimar Turgut Cansever’in sanat anlayışın”daki Mengüşoğlu etkisine de odaklanmaktadır.

Etik Mengüşoğlu’nun çalışmalarında özel alanlardan biri gibi görünmektedir. Üç çalışma Mengüşoğlu’nun bu bağlamdaki görüşlerini tartışmaya açmaktadır. Öncelikle Sayın Murad Omay Mengüşoğlu’nun antropolojik-ontolojik esaslara dayanan etik anlayışının temel niteliklerini ele almakta ve değerlendirmektedir. Bu bağlamda hem kendinden öncekilere eleştirilerini hem de onun özgün görüşlerini tartışmaya açmaktadır.

Sayın Seval Bulutoğlu bu kitaptaki ikinci yazısında da ilk yazısında olduğu üzere Mengüşoğlu’nun görüşlerini kendinden önceki düşünürlerle kıyasla ele almaktadır. Scheler ve Hartmann’ın görüşlerini değerlendirdikten sonra Mengüşoğlu’nun etik ve değerler konusundaki görüşlerine iki düşünürden hareketle yaklaşmakta ve bu bağlamda Mengüşoğlu’nun görüşlerini sergilemektedir.

Sayın Fatma Berfu Kutlu da Mengüşoğlu'nun değer anlayışını ele alarak “onun değerleri insan eylemlerinden koparılmaksızın incelenmesi gerektiğine dair düşüncesi”ni öne çıkararak incelemesini sonlandırmaktadır. Kutlu'ya göre değerler “insan eylemlerinin dayandığı temel”dir ve “insan eylemleri ile bir arada değerlendirilmelidirler.”

Mengüşoğlu'nun görüşlerine dair kitaptaki son üç yazı onun devlet ve din konusundaki görüşlerini değerlendirmektedir. Sayın Can Karaböcek Hoca'nın devlet konusundaki görüşlerini “güncel bir tartışmayı ele alarak” oluşturduğunu belirtmekte ve “bu tartışmanın bir tarafından hareketle görüşlerini oluştur”duğunu ileri sürmektedir. Ona göre Mengüşoğlu “çağdaş olan siyaset kuramcılarından” geride bir tartışma yürütmektedir.

Sayın Arda Telli de Karaböcek gibi Hoca'nın devlet konusundaki görüşlerini eleştirel bir gözle ele almakta ve bir anlamda benzer bir sonuca ulaşmaktadır. Telli'ye göre Mengüşoğlu'nun “devlete ilişkin eleştirel yaklaşımının kapsayıcı bir analize imkân vermediği”ni belirtmekte ve “sınırlı bir perspektif üret”tiğini dile getirmektedir.

Mengüşoğlu'nun görüşlerinin ele alınmasındaki son duraklar onun *Felsefeye Giriş* eserinde de son maddelerden ikisini oluşturan din ve metafizik konusundaki incelemelerdir. Sayın Berk Özcangiller yazısında Mengüşoğlu'nun din ve felsefe ilişkisi üzerine görüşlerini ele almaktadır. Özcangiller, Mengüşoğlu'nun din ve felsefe arasında çizdiği ayrımı Hegel'den hareketle eleştirel bir biçimde tartışarak din, felsefe ve hayatın birlikte ele alınması gerekliliğinin üzerinde durmaktadır. Sayın Egemen S. Kuşcu yazısında önce kitaptaki metafizik maddesini ayrıntılı değerlendirerek, Mengüşoğlu'nun görüşlerini ve özellikle pozitivizm eleştirisini irdelemektedir. Kuşcu sonrasında Mengüşoğlu'nun yaklaşımının yerindeliğini tartışmaktadır.

Son iki yazı Sayın Adnan Gümüş ve Sayın Egemen S. Kuşcu'nun yazılarıdır ve Hoca'nın entelektüel konumunu okuduğu eserler, çalışmaları ve hakkındaki yazılar bağlamında belirlemeye çalışmaktadır. Sayın Gümüş, Mengüşoğlu'nun Çukurova Üniversitesi Eğitim Fakültesi Felsefe Grubu Eğitimi Anabilim Dalına bağlılanmış olan kütüphanesindeki kitapların bir incelemesini yaparak Hoca'nın hangi dillerde okuduğunu, çalıştığını ve yetkinliğini ortaya koymaktadır. Sayın Kuşcu da Mengüşoğlu'nun verdiği dersleri, yayınlarını, danışmanlığını yaptığı tezleri ve hakkında çıkan yazılar, görüşleri hakkında yürütülen tezleri listeleterek Hoca'nın entelektüel etkisini anlamayı kolaylaştırmaktadır.

Sonuç olarak kitaptaki yazarlar Mengüşoğlu hakkındaki yazılarında onun görüşlerini değerlendirmiş, geliştirmiş ve yeri geldiğinde de eleştirmiştir. Umarız böylesi çalışmalar katlanarak, bu kitaptaki çalışmalar hakkında da değerlendirme, eleştiri yazılarının yazılmasını da tetikleyerek devam eder.

Keyifli okumalar

Saygılarımızla

İçindekiler

- 5 Önsöz
- 11 Yazılara Dair...
- 19 Takiyettin Mengüşoğlu'nun Düşünce Evreninin Sınırları / Yusuf Örnek
- 41 Takiyettin Mengüşoğlu'nda İnsanın Varlık Şartları / Ayhan Bıçak
- 76 Antropontoloji Açısından Takiyettin Mengüşoğlu'nun İnsan Anlayışı / Betül Çotuksöken
- 91 "Felsefeye Giriş" Kitapları Bağlamında Takiyettin Mengüşoğlu'nun Giriş Kitabı / Lokman Çilingir
- 107 Takiyettin Mengüşoğlu ve "Felsefi Antropolojinin Işığında Eğitim" / Kemal Bakır
- 123 Bir *İh/ti/mal*: Türkiye'de Felsefi Antropoloji / Yaylagül Ceran Karataş
- 148 Bilgi Felsefesinde Bilgi Nesnesini Diriltmek İçin Felsefeyi Yeniden Düşünmek / İoanna Kuçuradi
- 161 Fenomenolojiden Felsefi Antropolojiye Takiyettin Mengüşoğlu'nun Almanca Doktora Tezi "Über Die Grenzen Der Erkennbarkeit Bei Husserl Und Scheler" [Husserl ve Scheler'de Bilinebilirliğin Sınırları] (1937) / Pascale Roure
- 183 Mengüşoğlu Düşüncesinde İnsan ve Başkası / Seval Bulutoğlu
- 205 Mengüşoğlu'na Göre Kant'ta İnsan Problemi / Aysel Demir
- 230 Mengüşoğlu'nun İnsan Felsefesi: İnsana Bütüncül Yaklaşım / Elife Kılıç
- 243 Önceden Görme ve Geleceğin Kuruluşu / A. Suat Gözcü
- 251 Mengüşoğlu'nun Epistemoloji Eleştirileri / Nurten Öztanrıkulu Özel
- 268 Takiyettin Mengüşoğlu'nun Bilgi Anlayışı Üzerine Eleştirel Bir İnceleme / Ahmet Emre Dağtaşoğlu
- 287 Takiyettin Mengüşoğlu'nda Tarihin Ele Alınışı / Arzu İbişi Temelli
- 308 Takiyettin Mengüşoğlu'nun Sanat Anlayışı / Ömür Karslı
- 344 Takiyettin Mengüşoğlu'nun Antropolojik-Ontolojik Temellere Dayanan Etik Anlayışı / Murad Omay
- 360 Scheler ve Hartmann'da Değerler Etiği ve Mengüşoğlu Yaklaşımı / Seval Bulutoğlu
- 379 Takiyettin Mengüşoğlu'nun Değer Anlayışı / Fatma Berfu Kutlu

- 391 Takiyettin Mengüşoğlu'nun Devlet Düşüncesi Üzerine Bir Deneme /
Can Karaböcek
- 403 Takiyettin Mengüşoğlu'nun "Varlık Koşulu Olarak Devlet" Görüşü Üzerine
Bir İnceleme / Arda Telli
- 421 Mengüşoğlu ve Hegel'de Din-Felsefe İlişkisi / İ. Berk Özcangiller
- 453 Mengüşoğlu'nun Metafizik Eleştirisi ve Pozitivizm / Egemen S. Kuşcu
- 477 Takiyettin Mengüşoğlu'nun Dilleri ve Kütüphanesi: Okumanın Almancası,
Yazmanın Osmanlı Alfabesinde Türkçesi, Basımın Latin Alfabesinde Türkçesi,
Filozofluğun Türkçesi / Adnan Gümüş
- 485 Takiyettin Mengüşoğlu'nun Yayınları ve Hakkında Yapılan Çalışmalar /
Egemen S. Kuşcu